

ŻOŁNIERZE BIAŁOSTOCKIEJ NIEPODLEGŁOŚCI

listopad 1918 – luty 1919

JANUSZAJTIS-ŻEGOTA MARIAN JÓZEF

Data i miejsce urodzenia: 3 lutego 1889 r. w Mirowie k. Częstochowy

Data i miejsce śmierci: 24 marca 1973 r. w Royal Tunbridge Wells na terytorium Anglii (od 1981 r. jego prochy spoczywają na cmentarzu w Zakopanem)

Imiona rodziców: Konstanty i Maria (z domu Staszewska)

Stan cywilny: żonaty z Zofią Dąbrowską

Imiona dzieci: Jerzy (ur. 4 czerwca 1920 r., inżynier) i Marek (ur. 8 maja 1923, fotograf)

Narodowość: polska

Wyznanie: rzymsko-katolickie

Stopień wojskowy: generał dywizji

WYKSZTAŁCENIE CYWILNE

Gimnazjum Filologiczne w Częstochowie
Gimnazjum Waleriana Kuropatwińskiego w Częstochowie
Politechnika Lwowska (jeden rok na Wydziale Mechanicznym Budowy Maszyn)
Akademia Rolnicza w Dublinach
(ukończył ją w 1912 r. z tytułem inżyniera rolnika)

WYKSZTAŁCENIE WOJSKOWE

Kurs wyższych dowódców w Sedanie (1917 r.)

DATA WSTĄPIENIA DO ARMII OBCEJ

Nie służył

DATA WSTĄPIENIA DO WOJSKA POLSKIEGO

1 XI 1918 r.

RODZAJ BRONI

Piechota

ZNAJOMOŚĆ JĘZYKÓW OBCYCH

j. niemiecki (w mowie i piśmie)

ZNAJOMOŚĆ KRAJÓW

Austria, Rosja, Ukraina, Węgry

<p>RANY I KONTUZJE</p>	<p>- 20 czerwca 1916 r. ranny w bitwie pod Gruziatynem - ciężko ranny w 1920 r. w walkach odwrotowych z Ukrainy</p>
<p>ODZNACZENIA</p>	<p>Srebrny Krzyż Orderu Wojennego Virtuti Militari Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski Krzyż Niepodległości Krzyż Walecznych (czterokrotnie) Złoty Krzyż Zasługi Order Korony Żelaznej III klasy (odznaczenie austro-węgierskie) Order Legii Honorowej IV klasy (odznaczenie francuskie)</p>
<p>OPINIE</p>	<p><i>„Dobry żołnierz o dużej ambicji i odwadze. Śmiały i zdecydowany w pracy. Umie podnieść morale w wojsku i w oficerach. Umysł jest niezrównoważony. [...] Dobry do wszelkich niebezpiecznych i ryzykownych przedsięwzięć awangardowych i do wszelkiej pracy wymagającej energii i silnej woli”</i> – marszałek Józef Piłsudski (opinia z 1921 r.)</p>
<p>DATY MIANOWIAŃ OFICERSKICH</p>	<p>29 września 1914 r. – kapitan 13 listopada 1914 r. – major 14 marca 1915 r. – podpułkownik 25 listopada 1915 r. – pułkownik 28 lutego 1921 r. – generał brygady 1 grudnia 1924 r. – generał dywizji</p>
<p>PRZEBIEG SŁUŻBY WOJSKOWEJ DO 1 LISTOPADA 1918 ROKU</p>	<ul style="list-style-type: none"> - w latach 1903-1908 członek częstochowskich organizacji młodzieżowych o charakterze narodowym (Organizacja Młodzieży Narodowej, PET, Sokół), - w latach 1909-1910 aktywny działacz Polskiego Związku Wojskowego oraz organizacji „ZET” i „Zarzewie”, - od 1910 r. członek Naczelnej Komendy Armii Polskiej, - od 1912 r. komendant Armii Polskiej i jej jawnego odpowiednika w postaci Polskich Drużyn Strzeleckich oraz członek Wojskowej Komisji Porozumiewawczej i Skarbu przy Komisji Tymczasowej Skonfederowanych Stronnictw Niepodległościowych, - od sierpnia 1914 r. służba liniowa w Legionach Polskich, gdzie pełnił stanowisko dowódcy I batalionu 1. pułku piechoty, - 15 sierpnia 1914 r. wyznaczony przez Naczelny Komitet Narodowy do organizacji 2. pułku piechoty, powstałego z kadry żołnierskiej rozwiązanego Legionu Wschodniego, - od 15 sierpnia 1915 r. dowódca 2. pułku piechoty w II Brygadzie Legionów, na czele którego walczył przeciwko wojskom rosyjskim w zmaganiach bojowych na Bukowinie, w Galicji i na Wołyniu, - od 15 września 1916 r. dowódca I Brygady Piechoty Legionów, - pod koniec marca 1917 r. odwołany ze stanowiska dowódcy I Brygady i odesłany na kilkumiesięczny urlop,

	<ul style="list-style-type: none"> - od lipca 1917 r. szef sztabu Polskiej Siły Zbrojnej (Polnische Wehrmacht), - po ukończeniu kursu dla wyższych dowódców w Sedanie (sierpień-wrzesień 1917 r.) mianowany w styczniu 1918 r. wicedyrektorem Komisji Wojskowej Tymczasowej Rady Stanu, a potem Rady Regencyjnej.
<p>PRZEBIEG SŁUŻBY LINIOWEJ W WOJSKU POLSKIM</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 11 listopada 1918 r. odwołany ze stanowiska wicedyrektora Komisji Wojskowej Tymczasowej Rady Stanu, - od 17 listopada do 8 grudnia 1918 r. dowódca Białostockiego Okręgu Wojskowego, z tymczasową siedzibą w Łapach, - w dniach 4-5 stycznia 1919 r. współorganizator nieudanego zamachu stanu na rząd premiera Jędrzeja Moraczewskiego, inspirowanego przez stronnictwa narodowe z ks. Eustachym Sapiehą, Jerzym Zdziechowskim i Tadeuszem Dymowskim na czele, - 1 marca 1919 r. przeniesiony do rezerwy Wojska Polskiego, - 1 lutego 1920 r. powrót do czynnej służby liniowej i objęcie stanowiska komendanta Obozu Warownego w Chełmnie, - 3 marca 1920 r. mianowany dowódcą 12. Dywizji Piechoty, którą znakomicie dowodził w czasie działań militarnych wojny polsko-bolszewickiej roku 1920, broniąc z powodzeniem przedpola Lwowa w zaciekłych walkach pod Mikulińcami, Przemyślanami i samymi murami tego bohaterskiego miasta, - 22 maja 1920 r. zatwierdzony w stopniu pułkownika, - 28 lutego 1921 r. Dekretem Naczelnego Wodza L. 2708 mianowany generałem podporucznikiem (generałem brygady), - 3 maja 1922 r. zweryfikowany w grupie generałów brygady ze starszeństwem z 1 VI 1919 r. (lokata 22), - w czerwcu 1924 r. odwołany ze stanowiska dowódcy 12. Dywizji Piechoty dla czasowego pełnienia obowiązków dowódcy Okręgu Korpusu Nr X w Przemyślu, - 27 sierpnia 1924 r. przeniesiony w stan nieczynny, ze względu na przejście do pracy w administracji państwowej i objęcie funkcji wojewody nowogródzkiego, którym był do 26 sierpnia 1926 r. - 1 grudnia 1924 r. został awansowany do stopnia generała dywizji, ze starszeństwem z 15 sierpnia 1924 r. i 6. lokatą w korpusie generałów, - przez trzy kolejne lata pozostawał w dyspozycji ministra spraw wojskowych, po czym 30 listopada 1929 r. został oficjalnie przeniesiony w stan spoczynku, - do września 1939 r. był członkiem Stronnictwa Narodowego, Centralnego Związku Osadników Wojskowych, wzorcowo gospodarując na działce wojskowej w osadzie Szyły pod Krzemieńcem, - w wrześniu 1939 r. wziął czynny udział w obronie Lwowa, werbując ochotników i tworząc z nich oddziały „benzyniarzy”, - po zajęciu Lwowa przez wojska sowieckie organizator konspiracyjnych struktur ruchu oporu z ramienia Stronnictwa Narodowego (Polska Organizacja Walki o Wolność), - 27 października 1939 r. aresztowany przez sowieckie NKWD, a następnie poddany intensywnym przesłuchaniom w więzieniach

	<p>śledczych we Lwowie i na Łubiankach w Moskwie,</p> <ul style="list-style-type: none"> - po uwolnieniu z sowieckiego więzienia, na mocy układy Sikorski-Majski, wyjechał do Anglii, gdzie w latach 1941-1947 sprawował podrzędne stanowiska wojskowe, bez otrzymania adekwatnego do posiadanego przez niego stopnia i doświadczenia bojowego przydziału liniowego (m. in. był przewodniczącym Wojskowego Trybunału Orzekającego i szefem Biura Ziem Zachodnich i Północnych w Sztabie Głównym w Londynie), - do końca swego życia mieszkał w Anglii, gdzie aktywnie angażował się w życie polityczne i wojskowe miejscowej emigracji polskiej i organizacji kombatanckich.
<p style="text-align: center;">UDZIAŁ W DZIAŁANIACH NIEPODLEGŁOŚCIOWYCH NA TERENIE BIAŁEGOSTOKU W LATACH 1915-1919</p>	<p>W okresie od 17 listopada do 8 grudnia 1918 r. płk Januszajtis był dowódcą Okręgu Wojskowego Białystok. Na rozkaz gen. Stanisława Szeptyckiego, ówczesnego szefa Sztabu Generalnego, udał się do Białegostoku jako oficer łącznikowy polskiego dowództwa, z zadaniem obserwacji przebiegu ewakuacji wojsk niemieckich z Ukrainy trasą kolejową Brześć Litewski – Bielsk Podlaski – Białystok – Grajewo do Prus Wschodnich. Jednocześnie zobowiązano go do przeprowadzenia zdecydowanych rozmów ze stroną niemiecką w/s przekazania miejscowych magazynów broni i amunicji w polskie ręce. Ze względu na niemiecki sprzeciw w tej sprawie dotarł jedynie do Łap, gdzie ulokowana została tymczasowa siedziba okręgu wojskowego i gdzie na jego rozkaz rozpoczęto natychmiastowy werbunek ochotników do formowanych w regionie oddziałów polskich dla przyszłej Dywizji Litewsko-Białoruskiej (Łapy, Zambrów, Ostrów Mazowiecka). Od 20 listopada 1918 r. wszystkie jednostki wojskowe, znajdujące się na obszarze powiatów: sokólskiego, białostockiego, bielskiego, oraz części powiatu mazowieckiego, podlegały odtąd jego komendzie i Dowództwu Białostockiego Okręgu Wojskowego, z tymczasową siedzibą w Łapach. Mimo sprzeciwu Sztabu Generalnego przygotował plan zbrojnego zajęcia Białegostoku przez siły polskie do końca listopada. Do wykonania tego zadania potrzebował jedynie pięciu kompanii piechoty, kilku karabinów maszynowych i pół szwadronu jazdy. W samym Białymstoku mógł liczyć na pomoc kilkuset zmobilizowanych żołnierzy polskich i liczny udział patriotycznie usposobionej młodzieży. Do realizacji zaplanowanej akcji ostatecznie nie doszło, ze względu na sprzeciw władz wojskowych z Warszawy i rozkazy Naczelnika Państwa, kategorycznie zabraniającego podejmowania jakichkolwiek akcji zbrojnych przeciwko Niemcom za ustaloną z nimi linią demarkacyjną na rzece Narew.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego, Kolekcja Generałów i Osobistości, Marian Januszajtis-Żegota, sygn. I. 480.219. - Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce, Adiutantura Generalna Naczelnego Wodza, sygn. T: 701/1/ 100, k. 166–167, sygn.

ŹRÓDŁO DANYCH BIOGRAFICZNYCH

- T: 701/2/2, k. 208–213, k. 217–218, k. 223–224, k. 225.
- *Czy wiesz kto to jest?*, red. S. Łoza, Warszawa 1938, s. 289.
 - *Dziennik Personalny MSWojsk.*, 1920, nr 20, s. 382.
 - *Dziennik Personalny MSWojsk.*, 1921, nr 11, s. 457; nr 13, s. 608.
 - *Dziennik Personalny MSWojsk.*, 1922, nr 8, s. 250.
 - *Dziennik Personalny MSWojsk.*, 1924, nr 90 s. 507; nr 131, s. 730.
 - *Dziennik Personalny MSWojsk.*, 1929, nr 17, s. 343.
 - S. Jaczyński, „*Willa szczęścia*” w *Małachówce. Próby pozyskania przez NKWD oficerów polskich do współpracy politycznej i wojskowej (1940-1941)*, „*Przegląd Historyczno-Wojskowy*”, 2011, nr 3, s. 57–82.
 - *Januszajtis Marian Józef, ps. „Żegota”*, <https://zolnierze-niepodleglosci.pl/%C5%BCo%C5%82nierz/195392/> (22.08.2022).
 - M. Kietliński, *Początki białostockiej niepodległości 1918-1920. Katalog wystawy*, Białystok 2019, s. 7–8.
 - H. P. Kosk, *Generalicja Polska. Popularny słownik biograficzny*, t. 1: A – Ł, Pruszków 1998, s. 197.
 - T. Kossak, *Wspomnienia wojenne 1918-1920*, Lublin 2018, s. 41–45.
 - H. Kowalski, *Działania niepodległościowe na Ziemi Białostockiej 1918-1919*, „*Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska*”, 1989, s. 85–99.
 - T. Kryśka-Karski, S. Żurkowski, *Generałowie Polski Niepodległej*, Warszawa 1991, s. 40.
 - *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J. Majchrowski, G. Mazur, K. Stepan, Warszawa 1994, s. 176-177.
 - *Lista strat Legionów Polskich*, cz. VII, Piotrków 1916, s. 9.
 - *Lista starszeństwa oficerów zawodowych*, Warszawa 1922, s. 15.
 - T. Machalski, *Na przełomie*, „*Bellona*”, 1938, z. 5, s. 862.
 - A. Miodowski, *Odmiennie drogi do niepodległości: ziemia łomżyńska, Białostoczczyzna i Suwalszczyzna w latach 1918-1919*, „*Niepodległość i Pamięć*”, 2008, nr 28, s. 110
 - *Monitor Polski* 1933, nr 63, poz. 81, *Zarządzenie o nadaniu Krzyża Niepodległości z mieczami, Krzyża Niepodległości i Medalu Niepodległości*.
 - *Odznaczenia w Legionach polskich*, „*Kurjer Lwowski*”, 1916, nr 624, s.2.
 - *Order Odrodzenia Polski. Trzechlecie pierwszej kapituły 1921-1924*, Warszawa 1926, s. 18.
 - *Rocznik Oficerski 1923*, Warszawa 1923, s. 100, 120.
 - *Rocznik Oficerski 1924*, Warszawa 1924, s. 117.
 - *Rocznik Oficerski 1928*, Warszawa 1928, s. 11.
 - *Rocznik Oficerski Rezerw*, Warszawa 1934, s. 321.
 - B. Samarski, *1919. Białystok rok pierwszy w prasie i innych materiałach źródłowych*, t. I, Białystok 2021, s. 13.
 - P. Sobieszczak, *Żołnierz łapski*, Łapy 2018, s. 1–24.
 - P. Stawecki, *Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918-1939*, Warszawa 1994, s. 146–147.
 - A. Tuliński, *Listopad 1918 r. na terenie okupacji niemieckiej w wybranych dokumentach Polskiej Organizacji Wojskowej z zasobów Wojskowego Biura Historycznego*, „*Przegląd Historyczno-Wojskowy*”, 2019, nr 1-2, s. 364, 374.
 - M. Żegota-Januszajtis, *Życie moje tak burzliwe. Wspomnienia i dokumenty*, Warszawa 1993, s. 11–367.

AUTOR BIOGRAMU

Marek Gajewski
kustosz Muzeum Wojska w Białymstoku